

Informatie voor de vragenlijst voorafgaand aan de rapportage van BELGIË

Bijdrage van Unia (33.2) voor het VN-Comité voor de Rechten
van Personen met een Handicap, maart 2019

Inhoudsopgave

OVER UNIA, HET INTERFEDERAAL GELIJKEKANSENCENTRUM	2
SAMENVATTING.....	2
INFORMATIE OVER DE UITVOERING VAN HET VRPH EN SUGGESTIES VOOR DE VRAGENLIJST	4
<i>Algemene beginselen en verplichtingen (art. 1-4).....</i>	4
<i>Gelijkheid en non-discriminatie (art. 5)</i>	5
<i>Vrouwen met een handicap (art. 6).....</i>	6
<i>Kinderen met een handicap (art. 7).....</i>	6
<i>Bevordering van bewustwording (art. 8).....</i>	7
<i>Toegankelijkheid (art. 9).....</i>	8
<i>Gelijkheid voor de wet (art. 12).....</i>	9
<i>Toegang tot de rechter (art. 13).....</i>	10
<i>Vrijheid en veiligheid van de persoon (art. 14).....</i>	11
<i>Vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik (art. 16).....</i>	13
<i>Vrijheid van verplaatsing en nationaliteit (art. 18)</i>	14
<i>Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij (art. 19)</i>	14
<i>Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie (art. 21).....</i>	16
<i>Onderwijs (art. 24).....</i>	16
<i>Gezondheid (art. 25).....</i>	19
<i>Werk en werkgelegenheid (art. 27).....</i>	19
<i>Behoorlijke levensstandaard en sociale bescherming (art. 28)</i>	21
<i>Participatie in het politieke en openbare leven (art. 29)</i>	22
<i>Statistieken en het verzamelen van gegevens (art. 31).....</i>	22
<i>Nationale tenuitvoerlegging en toezicht (art. 33)</i>	23
CONTACTPERSOON VOOR DEZE BIJDRAGE.....	23

Over Unia, het interfederaal Gelijkekansencentrum

Unia is een onafhankelijke openbare instelling die discriminatie bestrijdt en gelijke kansen bevordert. Onze onafhankelijkheid en ons engagement voor mensenrechten worden erkend door GANHRI, de internationale alliantie van mensenrechteninstituten (B-status). We zijn interfederaal bevoegd. Dit wil zeggen dat we in België zowel op federaal niveau als op het niveau van de gewesten en als op het niveau van de gemeenschappen actief zijn.

Unia is bevoegd om slachtoffers van discriminatie op grond van de beschermde criteria (waarvan 'handicap' er één is) bij te staan. Die beschermde criteria zijn vastgelegd in de antidiscriminatiewetten die de Europese richtlijnen 2000/43 en 2000/78 omzetten.

Unia werd op 12 juli 2011 door de federale regering en de gemeenschappen en gewesten aangesteld als onafhankelijk instantie ter bevordering, bescherming en opvolging van de uitvoering van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap (VRPH), zoals vastgelegd in artikel 33, lid 2.

In 2011 werd binnen Unia een begeleidingscommissie opgericht om het middenveld te betrekken bij de uitvoering van het VRPH. De 23 leden zijn personen met een handicap, mensen uit organisaties die hen vertegenwoordigen, vertegenwoordigers van de sociale partners en academici.

Samenvatting

Unia stelt het op prijs dat het de gelegenheid krijgt om het VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap (het VN-Comité) deze beknopte bijdrage voor te leggen.

Onze bijdrage is op verschillende informatiebronnen gebaseerd: de meldingen van personen met een handicap aan Unia, de resultaten van monitoring en aanbevelingen van Unia; de werkzaamheden van onze begeleidingscommissie; onze deelname aan verschillende werkgroepen, commissies en adviesraden; contacten met en rapporten van betrokken instanties en organisaties; rapporten en aanbevelingen van middenveldorganisaties. De bronnen zijn meestal in de voetnoten vermeld.

Unia heeft sinds 2014 tal van dossiers gevolgd over de uitvoering van de omzetting van het VRPH in België. In 2014 heeft de Belgische staat een aantal aanbevelingen van het VN-Comité ontvangen. Unia ziet op bepaalde vlakken vooruitgang, maar stelt op andere vlakken een stilstand of zelfs een achteruitgang vast.

Toegankelijkheid: Unia stelt geen enkele vooruitgang vast in dit dossier. Noch op gewestelijk, noch op federaal niveau is er werk gemaakt van een wettelijk kader die naam waardig. Alle grote sectoren blijven in gebreke: particuliere en openbare gebouwen, het openbaar vervoer, scholen enz. Het meest opvallende voorbeeld daarvan was de inhuldiging in 2018 van een nieuwe tramlijn in Brussel die niet toegankelijk is.

Deïstitutionalisering: België heeft geen duidelijke positie ingenomen. En hoewel Vlaanderen meer individuele oplossingen tracht aan te bieden, blijft het nog steeds 'gemakkelijker' om in een instelling leven dan om zelfstandig te leven. De wachtlijsten zijn dan ook nog steeds lang. De budgetten van instellingen blijven enorm. In Wallonië gaan miljoenen euro's naar hun renovatie, terwijl het alternatieve aanbod erg beperkt is en de geplande budgetten niet volstaan.

Onderwijs: de gewone scholen in alle gemeenschappen zien almaar meer gezinnen die hun kinderen met een beperking willen inschrijven, maar leerlingen en leraren krijgen onvoldoende ondersteuning. De budgetten blijven gaan naar het buitengewoon onderwijs en de overheden hebben geen enkele duidelijke beslissing genomen over het naast elkaar bestaan van twee onderwijssystemen, die op dit moment met elkaar concurreren. Deze situatie (het gebrek aan ondersteuning, aan opleiding en aan structurele en budgettaire veranderingen) ondermijnt jammer genoeg het inclusieve onderwijsproject.

Werk: in tijden van crisis blijft beschutte tewerkstelling (maatwerk) de belangrijkste focus van het huidige Belgische beleid. Beschutte tewerkstelling (maatwerk) wordt aangemoedigd, gepromoot en geconsolideerd, terwijl het ontbreekt aan beleidsmaatregelen om personen met een handicap op de gewone arbeidsmarkt aan een baan te helpen. Overheidsdiensten halen ook nog steeds hun quota niet. In de meeste gevallen stagneert de tewerkstellingsgraad op 1 à 2%. Om hun quota aan te vullen, mogen overheidswerkgevers bovendien een beroep doen op onderaanneming via maatwerkbedrijven. Het re-integratiebeleid voor zieke werknemers en/of werknemers met een handicap dat de afgelopen twee jaar is gevoerd, levert vaak niet het gewenste resultaat op, wel integendeel: bijna 70% van de re-integratiepogingen leiden tot ontslag.

Het inkomen van personen met een handicap: in België liggen de uitkeringen voor personen met een handicap onder de armoedegrens. Een onderzoek heeft aangetoond dat ze ruimschoots ontoereikend zijn om aan de reële behoeften te voldoen. Sinds 2014 is er geen enkel voorstel tot hervorming geweest. Bovendien heeft de Belgische regering in 2016 'vergeten' om de uitkeringen te indexeren. De correctie achteraf volstond ook niet om de geleden schade volledig te compenseren. En dan is er nog de dramatische werking van het departement dat instaat voor de behandeling van de dossiers over de uitkeringen (de Directie-generaal Personen met een handicap van de FOD Sociale Zekerheid): bijna 30.000 dossiers hebben een achterstand en niemand beantwoordt de telefoon.

Overleg met personen met een handicap: geen enkele van de bestaande of nog op te richten adviesraden kan voldoende garanties voorleggen dat ze onafhankelijk en representatief is en dat ze over ruime bevoegdheden (alle sectoren) beschikt. Overheden hebben nog helemaal niet de reflex om hen te raadplegen.

Uit al deze vaststellingen blijkt dat segregatie of in het beste geval integratie de regel blijven en dat de beeldvorming over personen met een handicap in België weinig is geëvolueerd. Zeworden nog te vaak gezien als zorgbehoevenden, als mensen die niet in staat zijn om te participeren en zelf beslissingen te nemen, en niet als personen met rechten. Vaak wordt de beknutting van hun vrijheid (regels in instellingen, fixatie, isolatie) en van hun grondrechten (zelf beslissingen nemen, deelnemen aan verkiezingen, recht op een seksueel en affectief leven) gerechtvaardigd door hun handelingsonbekwaamheid of de veronderstelling dat ze gevaarlijk kunnen zijn. Dit gebeurt vooral bij personen met een verstandelijke beperking of met psychische problemen.

Tot slot is er ook geen akkoord over de oprichting van een Nationaal mensenrechteninstituut in België, hoewel dit in 2014 in het regeerakkoord van de federale regering was opgenomen.

Informatie over de uitvoering van het VRPH en suggesties voor de vragenlijst

Algemene beginselen en verplichtingen (art. 1-4)

Slotopmerkingen, § 6-10

België heeft tijdens deze legislatuur (2014-2019) geen enkele **interministeriële conferentie** over personen met een handicap georganiseerd en heeft bijgevolg geen overlegde en gecoördineerde plannen kunnen goedkeuren en uitvoeren om het VN-Verdrag te implementeren. Dit is echter een absolute must omdat België een federale staat is. Het federaal actieplan Handistreaming¹ dat in 2014 aan het VN-Comité werd voorgesteld, is louter een handleiding. Er werd daarna nooit informatie over concrete overlegde en gecoördineerde acties verspreid.

Er waren heel weinig contacten tussen de **focal points** en Unia of het maatschappelijk middenveld. Het coördinatiemechanisme en de aanspreekpunten handicap krijgen onvoldoende ondersteuning en zijn onvoldoende beschikbaar (ze moeten hun taken met andere functies cumuleren) om hun opdrachten uit te voeren.

België is een federale staat dus moet het **overleg met personen met een handicap** en de organisaties die hen vertegenwoordigen, op federaal niveau en op niveau van de drie gewesten en gemeenschappen gebeuren. De Vlaamse overheid is onlangs gestart met de oprichting van een Vlaamse adviesraad. Door bepaalde institutionele hervormingen worden bij de Brusselse en Waalse adviesraden veranderingen doorgevoerd. Er blijven vragen rijzen over hun onafhankelijkheid en hun beperkte bevoegdheidsdomeinen. De Duitstalige Gemeenschap is in 2017 een procedure gestart, maar die is nog niet afgerond. De Franse Gemeenschap heeft nog geen stappen ondernomen.

Mensenrechten (en mensenrechtenverdragen) worden in België steeds meer openlijk in vraag gesteld en **verdedigers van mensenrechten staan onder druk**. Unia maakt zich daar zorgen over. pleiten ervoor om uit het VRPH te stappen en wordt Unia verweten “extreme standpunten” in te nemen zoals dat de overheid het buitengewoon onderwijs moet afbouwen en mogelijkheden tot en zelfstandig leven moet uitbouwen.

¹ <https://socialsecurity.belgium.be/nl/handistreaming>

Suggesties voor de vragenlijst (art. 1-4)

- Zijn de Belgische overheden van plan om één of meer interministeriële conferenties te organiseren over personen met een handicap en de omzetting van het VN-Verdrag?
- Wat doen de focal points en het coördinatiemechanisme precies? Welke contacten hebben ze gelegd met de onafhankelijk instantie en het maatschappelijke middenveld? Over welke financiële en menselijke middelen beschikt het coördinatiemechanisme?
- Over welke middelen (personeel en budget) beschikken de verschillende adviesraden? Hoe worden ze betrokken bij om het beleid te kunnen opvolgen? Wanneer worden de ontbrekende adviesraden geïnstalleerd?

Gelijkheid en non-discriminatie (art. 5)

Slotopmerkingen, § 12

De bezorgdheden zijn nog steeds dezelfde als in 2014. De **antidiscriminatiewetgeving werd nog niet aangepast**. De volgende criteria zijn er dus nog steeds niet in opgenomen²: discriminatie op grond van vermeende kenmerken, discriminatie door associatie en de vroegere gezondheidstoestand.

De **effectieve toepassing blijft een uitdaging**, vooral wat de bescherming van slachtoffers en hun toegang tot justitie betreft: problemen om discriminatie aan te tonen, ontoegankelijkheid van procedures, kosten van de procedure en problemen met (deels) kosteloze juridische bijstand en lage forfaitaire schadevergoedingen.³

Unia betreurt ook **de twee stappen die een achteruitgang betekenen op het gebied van redelijke aanpassingen** (art. 5, § 3 VRPH).

Zo heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het weigeren van redelijke aanpassingen niet als specifieke vorm van discriminatie in zijn Huisvestingscode opgenomen.⁴

Op het gebied van onderwijs heeft de Franse Gemeenschap maatregelen getroffen die het idee van redelijke aanpassingen als dusdanig ondermijnen.

- Een decreet maakt het recht op redelijke aanpassingen ondergeschikt aan de voorwaarde dat de toestand van de leerling "er niet toe verplicht de leerling op te nemen in het buitengewoon onderwijs⁵."
- Verschillende referentieteksten⁶ maken een onderscheid tussen 'verplichte' en 'aanbevolen' redelijke aanpassingen. Die laatste mogen geleidelijk worden doorgevoerd.

² Met uitzondering van het Vlaams decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkheids- en gelijkebehandelingsbeleid

³ Zie het verslag van Unia over de evaluatie van de wet van 10 mei 2007, februari 2017, p. 53, punt 1.4 ('Handhaving, bescherming en rechtstoegang: algemene conclusie'), raadpleegbaar op www.unia.be, rubriek Publicaties.

⁴ Ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest houdende de Brusselse Huisvestingscode van 17 juli 2003, artikel 194 Redelijke aanpassingen zijn enkel opgenomen als rechtvaardigingsgrond voor indirecte discriminatie (artikel 197).

⁵ Decreet van de Franse Gemeenschap van 7 december 2017 betreffende het opnemen, de begeleiding en het behoud in het gewoon basis- en secundair onderwijs van leerlingen met specifieke behoeften.

⁶ 'Pacte pour un enseignement d'excellence', ter hervorming van het Franstalig onderwijs; infofiche voor leraren (http://enseignement.be/download.php?do_id=14744)

Suggesties voor de vragenlijst (art. 5)

- Welke maatregelen nemen de overheden om een uniforme benadering van de antidiscriminatiewetgeving te waarborgen die rekening houdt met alle vormen van discriminatie, ook discriminatie op grond van vermeende kenmerken, discriminatie door associatie of een vroegere gezondheidstoestand?
- Welke maatregelen nemen de overheden om de afdwingbaarheid van de antidiscriminatiewetgeving en de bescherming van slachtoffers van discriminatie op grond van een handicap te garanderen?
- Gelieve het standpunt van de Franse Gemeenschap toe te lichten over het recht op redelijke aanpassingen van leerlingen met een handicap en het verplichte en bindende karakter van dat recht.

Vrouwen met een handicap (art. 6)

Slotopmerkingen, § 14

Seksueel geweld op vrouwen met een handicap mag niet onderschat worden. Volgens een onderzoek dat in Vlaanderen werd verricht⁷, verklaarde elk van de 120 vrouwen die bereid werden gevonden om te getuigen, dat ze allemaal minstens eenmaal met seksueel misbruik werden geconfronteerd. Ze werden misbruikt door mensen uit hun directe omgeving (familie, vrienden, personeel, ex-partners, begeleiders). Meestal ging het om strafrechtelijk vervolgbare feiten.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 6)

- Welke maatregelen nemen de overheden om op de diensten een procedure in te voeren om seksueel misbruik te voorkomen en om klachten over seksueel misbruik te behandelen?
- Welke maatregelen nemen de overheden om personen met een handicap seksuele voorlichting en vorming over relaties en gevoelens te geven?

Kinderen met een handicap (art. 7)

Slotopmerkingen, § 16

Een groot aantal **kinderen** verblijft in **instellingen**. Er is nog steeds **onvoldoende ondersteuning** voor kinderen met een handicap en hun families om hun inclusie en participatie in de gemeenschap te garanderen. Bijzonder problematisch is dat er aanzienlijk meer middelen worden geïnvesteerd in instellingen dan in persoonsvolgende budgetten voor kinderen met een handicap.

Zo werd in Vlaanderen de invoering van **persoonsvolgende financiering** (PVF)⁸ voor minderjarigen op de lange baan geschoven.⁹ Intussen lopen de wachttijden voor een persoonlijk assistentiebudget

⁷ Dr. Tina Goethals et al., Seksueel georiënteerd geweld bij vrouwen met een beperking in Vlaanderen, Universiteit Gent, 2018: <http://www.gelijkekansen.be/Portals/GelijkeKansen/Documents/Rapportseksueelgeweldvrouwenhandicap.pdf>

⁸ Het persoonsvolgend budget is een budget op maat waarmee de persoon met een handicap zelf zorg en ondersteuning kan inkopen binnen het eigen netwerk, bij vrijwilligersorganisaties, individuele begeleiders, professionele zorgverleners en bij door het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) vergunde zorgaanbieders.

⁹ Zie Vlaams Parlement, Commissie Welzijn, 10 juli 2018.

(PAB)¹⁰ op tot gemiddeld 5 jaar.¹¹ In Wallonië en Brussel bestaat er zelfs geen persoonlijk budget voor kinderen met een handicap en hun families.

Heel wat kinderen en jongeren met een handicap hebben trouwens ook geen toegang tot **aangepaste diensten**. Het gaat om kinderen die aangewezen zijn op bijstand van verschillende instanties (jeugdzorg, handicap en geestelijke gezondheidszorg) en die worden gezien als “onplaatsbaar”, kinderen met een meervoudige diagnose (verstandelijke beperking en geestelijke gezondheid) en kinderen van wie de handicap tot ernstige gedragsproblemen leidt en vaak uitgesloten worden door scholen of instellingen.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 7)

- Welke maatregelen nemen de overheden voor kinderen die aangewezen zijn op bijstand door verschillende instanties: jeugdzorg, handicap en geestelijke gezondheidszorg of kinderen met een meervoudige diagnose?
- Welke middelen stellen de overheden ter beschikking om gezinnen van kinderen met een handicap te ondersteunen, zodat ze niet in de steek worden gelaten of in een instelling worden geplaatst?
- Wanneer zullen de overheden persoonsvolgende financiering voor minderjarigen invoeren? Wat zijn de concrete volgende stappen en op welke termijn zijn die gepland?

Bevordering van bewustwording (art. 8)

Slotopmerkingen, § 17-20 en 52

Hoewel de verschillende gewesten **campagnes** hebben opgezet - bijvoorbeeld over de tewerkstelling van personen met een handicap of over de toegang voor assistentiehonden - hebben ze nog geen enkele informatie- en bewustmakingscampagne gewijd aan de rechten van personen met een handicap of aan het VN-Verdrag. Het maatschappelijk middenveld en Unia deden dit wel.

Het VN-Verdrag en de algemene opmerkingen werden niet in **toegankelijke formaten** vertaald en er werden hiervoor ook geen budgetten vrijgemaakt.¹²

¹⁰ Een persoonlijke-assistentiebudget (PAB) is een budget dat het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) aan de ouders geeft om de assistentie voor hun kind thuis of op school te organiseren en te financieren. Met het persoonlijke-assistentiebudget werven de ouders zelf assistenten aan.

¹¹ In totaal wachten 1.533 kinderen en jongeren met een handicap op een PAB. Voor meer informatie, zie Jaarverslag Jeugdhulp 2017; Vlaams Parlement, Commissie Welzijn, 8 mei 2018.

¹² Behalve de Vlaamse Gemeenschap, die de meeste artikelen van het VN-Verdrag in Vlaamse gebarentaal liet vertalen.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 8)

- Welke informatie- en bewustmakingsacties over de rechten van personen met een handicap zullen de overheden (binnenkort) opzetten?
- Welke maatregelen werden genomen om de vertaling en de verspreiding van het VN-Verdrag en de algemene opmerkingen in het Nederlands, het Duits, gebarentalen en easy-to-readformaat te voorzien?

Toegankelijkheid (art. 9)

Slotopmerkingen, § 22

Geen enkele Belgische overheid heeft een bindend wettelijk kader goedgekeurd om gebouwen, het openbaar vervoer en diensten op middellange termijn toegankelijk te maken. **Dat die niet allemaal toegankelijk zijn**, heeft ook grote gevolgen voor de toegang tot andere rechten.

Ook sommige **nieuwe gebouwen** (scholen, stations enz.) zijn nog **ontoegankelijk**.¹³ Overheden gaan bij het afleveren van stedenbouwkundige vergunningen zelden correct na of de toegankelijkheidsnormen worden nageleefd en voeren ook geen controles uit wanneer de werken klaar zijn. Architecten, aannemers, maar ook personen die belast zijn met de controle van stedenbouwkundige vergunningen, zijn weinig of niet vertrouwd met het thema toegankelijkheid.

Er zijn ook nog steeds **lacunes op het gebied van toegang tot informatie en communicatie**. De meeste websites en mobiele apps zijn vaak niet toegankelijk voor personen met een handicap.¹⁴ Vooral dove personen worden met enorme problemen geconfronteerd om toegang tot openbare diensten te krijgen (gemeenten, ziekenhuizen, rechtbanken enz.). Die voorzien amper in professionele tolken gebarentaal.

¹³ Enkele voorbeelden: <https://cawab.be/Nouvelle-ligne-de-tram-8-A-t-on-oublie-l-accessibilite.html>; <http://www.abpasbl.be/Une-passerelle-inaccessible-aux>; <https://www.sudinfo.be/id78047/article/2018-10-03/bomal-un-tunnel-sous-la-voie-sans-acces-pour-les-pmr>.

¹⁴ Volgens een monitoring van Anysurfer in 2018 kan slechts 24% van de websites als toegankelijk worden beschouwd (<https://www.toegankelijkheidsmonitor.be/2018.html>). Gemeentelijke overheden scoren niet beter. Slechts 25% van een steekproef van 60 gemeentelijke websites worden als toegankelijk beschouwd (https://www.unia.be/files/Documenten/Artikels/Rapport_Anysurfer_Unia.pdf).

Suggesties voor de vragenlijst (art. 9)

- Welke wettelijke initiatieven hebben overheden genomen om de bestaande omgeving binnen een redelijke termijn voor iedereen toegankelijk te maken? Welke termijnen zijn vastgelegd en welke middelen zijn daarvoor voorzien?
- Welke wettelijke en andere maatregelen zijn goedgekeurd om het openbaar vervoer inclusief en voor iedereen toegankelijk te maken? Welke deadlines zijn vastgelegd om rollend materieel (bus, tram, metro, trein) vanaf de halteplaatsen autonoom toegankelijk te maken?
- Welke maatregelen werden genomen om te waarborgen dat nieuwe of gerenoveerde gebouwen volledig toegankelijk zijn?
- Welke maatregelen werden genomen om mensen uit de bouwsector en ambtenaren die stedenbouwkundige vergunningen afleveren, via opleidingen vertrouwd te maken met de noties 'universeel ontwerp' en 'toegankelijkheid'?
- Welke maatregelen werden genomen om de toegankelijkheid van openbare diensten te garanderen, ook voor dove personen en personen met een verstandelijke beperking?

Gelijkheid voor de wet (art. 12)

Slotopmerkingen, § 24

Op 1 september 2014 is de **wet op de de bewindvoering** in werking getreden.¹⁵ De wet werd nog niet aangepast om het recht op ondersteunde besluitvorming mogelijk te maken, zoals het VN-Comité heeft aanbevolen.

Een aantal **uitvoeringsbesluiten** die in de wettekst waren opgenomen, **zijn nog niet goedgekeurd**.¹⁶ Daardoor krijgen sommige bewindvoerders nog een heel groot aantal dossiers toegewezen en zijn ze niet langer in staat om die 'als een goede huisvader' te beheren. Tal van bewindvoerders rekenen ook zeer hoge bedragen als zogenaamde 'buitengewone kosten' aan.

De **toepassing van deze wet is overigens teleurstellend**. Uit heel wat getuigenissen en meldingen die Unia en belangenorganisaties hebben ontvangen, blijkt een grote kloof tussen de praktijk en de doelstellingen en de geest van de wet. Het ontbreekt de vrederechters aan personeel en tijd om hun taak naar behoren te kunnen uitvoeren. Ze duiden gemakshalve een professionele bewindvoerder aan en kiezen al te vaak voor een globaal beschermingsstatuut en voor een systeem waarbij anderen voor de betrokkene beslissen.

De wet is in 2018 herzien¹⁷, maar de wijzigingen bieden **geen enkele bijkomende garantie** op bescherming op maat van de persoon. De rechter kan nog altijd opteren voor een systeem waarbij anderen voor de betrokkene beslissen.

¹⁵ Wet van 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, BS, 14 juni 2013, p. 38132

¹⁶ Het gaat onder meer om het besluit die aan de functie van bewindvoerder bepaalde voorwaarden (een maximum aantal dossiers) verbindt en het besluit over de verloning van bewindvoerders.

¹⁷ Wet van 21 december 2018 houdende diverse bepalingen betreffende justitie, BS van 31 december 2018, p. 106560

Suggesties voor de vragenlijst (art. 12)

- Welke extra middelen werden en worden, naast de wijzigingen die in de nieuwe wet zijn vastgelegd, ter beschikking gesteld van de vrederechters zodat zij hun opdrachten in het kader van het bewind van personen naar behoren kunnen uitvoeren (aanstelling van een bewindvoerder, beoordeling van de daadwerkelijke capaciteiten van de betrokkene, toezicht op bewindvoerders enz.)?
- Wat doet België om te waarborgen dat de beschermingsregeling door een professionele bewindvoerder betaalbaar blijft voor de beschermde persoon? Hoe behoedt het deze personen voor misbruik?
- Hoe en wanneer zal de federale overheid de huidige wetgeving wijzigen om het recht zelf beslissingen te nemen met ondersteuning te garanderen?

Toegang tot de rechter (art. 13)

Unia ziet geen vooruitgang in het bevorderen van de toegang tot justitie. Er blijven grote **toegankelijkheidsproblemen met de gebouwen**. Zo raakte een rolstoelgebruiker in 2015 niet binnen in het justitiepaleis van Vilvoorde. De politierechtbank besliste daarop om het dossier naar het openbaar ministerie terug te sturen tot er een nieuw toegankelijk gebouw was.¹⁸

Unia krijgt regelmatig meldingen over het **gebrek aan vertaling in gebarentaal**. Voor dove personen die in aanraking komen met het gerecht is het geen evidentie om een beroep te kunnen doen op een tolk gebarentaal.

Bovendien is de **financiële drempel** om een rechtszaak aan te spannen, groter geworden. Op 1 september 2016 is de hervorming van de juridische bijstand in werking getreden. Die ontnemt personen met een handicap die een inkomensvervangende tegemoetkoming krijgen, het recht om automatisch aanspraak te kunnen maken op gratis juridische bijstand, zoals dat daarvoor het geval was.¹⁹

¹⁸ Politierechtbank van Vilvoorde, 6 januari 2015, raadpleegbaar op www.unia.be, rubriek *Rechtspraak & Alternatieven*

¹⁹ Voor de hervorming werd automatisch van een staat van behoeftigheid uitgegaan, wanneer de persoon een inkomensvervangende tegemoetkoming kreeg. Voortaan komt de begunstigde van een dergelijke tegemoetkoming enkel in aanmerking voor deels of volledig gratis juridische bijstand wanneer men veronderstelt dat die persoon niet over voldoende bestaansmiddelen beschikt. De persoon met een handicap moet zelf aantonen dat hij of zij behoeftig is.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 13)

- Wanneer komt er een actieplan om de gerechtsgebouwen toegankelijk te maken?
- Hoe zullen de overheden de rechtstoegang voor dove personen verbeteren? Hoe zullen ze het tolken in gebarentaal organiseren en financieren?
- Wordt gratis juridische bijstand opnieuw automatisch toegekend aan personen die een inkomensvervangende tegemoetkoming krijgen?

Vrijheid en veiligheid van de persoon (art. 14)

Slotopmerkingen, § 25 en 26

Gedwongen opnames van personen met een handicap gebeuren nog steeds. De **wet betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke** van 1990²⁰ werd niet gewijzigd.

Slotopmerkingen, § 27-28

De wet van mei 2014²¹ handhaaft **internering als veiligheidsmaatregel** voor personen met een handicap die ontoerekeningsvatbaar werden verklaard.

Er zijn een aantal **problemen** met de wettekst en de toepassing ervan : in de kamers voor bescherming van de maatschappij zit geen psychiater²²; wanneer hun gezondheidstoestand is gestabiliseerd, kunnen geïnterneerden zonder papieren niet uit het systeem stappen²³; tegen beslissingen van de kamers voor de bescherming van de maatschappij is geen beroep mogelijk²⁴; rechters kunnen de toepassingsfeer van de maatregel ruim interpreteren, waardoor de wet op verschillende manieren wordt toegepast²⁵ enz.

Na tal van veroordelingen²⁶ door het Europees Hof voor de rechten van de mens, is het aantal geïnterneerden in penitentiaire inrichtingen gedaald. Toch waren er op 30 mei 2018 nog altijd **530 personen geïnterneerd in gevangenissen**: 182 in psychiatrische afdelingen en 368 in afdelingen tot bescherming van de maatschappij.²⁷

²⁰ Wet van juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, BS, 27 juli 1990, p. 14806

²¹ Wet van 5 mei 2014 betreffende de internering, BS, 9 juli 2014, p. 52159, gewijzigd door de Potpourri III-wet van 4 mei 2016 die in werking trad op 23 mei 2016.

²² Deze kamers die de facto over de uitvoering van de interneringsmaatregel moeten beslissen, zijn onvoldoende vertrouwd met tal van begrippen, geneesmiddelen en medische noties.

²³ h10% van de geïnterneerden heeft geen papieren. De kans dat deze groep vrijkomt, is juridisch en institutioneel zo goed als onbestaande. Ze blijven dus opgesloten, ook al vormen ze geen gevaar meer voor de samenleving en is hun gezondheidstoestand gestabiliseerd. Het enige alternatief is hun vrijlating met het oog op hun verwijdering van het grondgebied. De procedure is echter complex en leidt haast nooit tot een resultaat. Deze personen zijn afkomstig uit oorlogsgebieden, uit landen waar ze niet naar kunnen terugkeren of uit landen waar een toestand heerst die tot hun psychische problemen heeft geleid. Dit cijfer van 10% zal de komende jaren wellicht verdubbelen. Lees hierover Alix Dehain, 'Les internés sans papiers : un 'no man's land' juridique', *alter écho nr. 467, 2018*, p. 38-39

²⁴ Vroeger was beroep tegen de beslissingen van de commissies tot bescherming van de maatschappij wel mogelijk.

²⁵ De wettekst beperkt de toepassingsfeer van de interneringsmaatregel. Voortaan is een interneringsmaatregel enkel mogelijk bij misdaden en misdrijven die fysieke of psychische integriteit van derde personen aantasten of dreigen dit te doen. De wettekst bevat echter geen definitie van deze noties en de rechters kunnen deze dus vrij interpreteren.

²⁶ Deze veroordelingen gingen over het lot van personen die in psychiatrische afdelingen van gevangenissen werden geïnterneerd. Van deze veroordelingen onthouden we vooral het zogenaamde 'pilootarrest' van 6 september 2016. Het Hof wijst hierin op de structurele tekortkoming eigen aan het Belgische systeem en gelast België om zijn interneringssysteem zo te organiseren dat de waardigheid van de gedetineerden gewaarborgd is.

²⁷ Parlementaire vraag nr. 2794 van 28 juni 2018 van Gilles Vanden Burre aan de minister van Justitie over de situatie van geïnterneerden die in gevangenissen verblijven, en antwoord van de minister van Justitie van 3 augustus 2018, beschikbaar op <http://www.dekamer.be/kvocr/showpage.cfm?section=qrva&language=nl&cfm=qrvaXml.cfm?legislat=54&dossierID=54-B165-866-2794-2017201824031.xml>.

In Vlaanderen werden twee **forensische psychiatrische centra** opgericht met een opvangcapaciteit van 250 personen elk.²⁸ De werking van deze centra bracht lacunes aan het licht wat betreft de kwaliteit van de toegediende zorgen en het bekomen van toestemming voor medische behandelingen.^{29 30} Voor geïnterneerden is het moeilijk om weg te komen uit deze centra. Bij gebrek aan plaats kunnen ze niet of nauwelijks terecht in gewone psychiatrische instellingen, die weinig bereid zijn om geïnterneerden op te vangen.³¹

Slotopmerkingen, § 29

Personen met een handicap die in gevangenissen worden opgesloten, nemen regelmatig met Unia contact op. Bij gebrek aan toegankelijke penitentiaire instellingen, wordt personen met een handicap de toegang tot een reeks rechten ontzegd (wandeling op dezelfde tijdstippen als de andere gedetineerden, betaalde arbeid enz.). Om veiligheidsredenen zijn directies weinig geneigd om de nodige redelijke aanpassingen door te voeren.

Uit het verslag van het Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg³² blijkt dat **de gezondheid** van heel wat gevangenen **slecht is**, dat ze lijden aan ernstige ziekten of psychische aandoeningen en dat ze heel wat geneesmiddelen nemen, vooral voor geestelijke gezondheidsproblemen. Het aantal zelfdodingen is hoog en de geneesmiddelenschaarste is niet bevorderlijk voor de toegang tot gezondheidszorg in gevangenissen. Het verslag spreekt zich duidelijk uit voor een overdracht van de bevoegdheden over gezondheidszorg voor gedetineerden van de minister van Justitie naar de minister van Volksgezondheid.

De Potpourri IV-wet³³ van 2016 voert **het recht in om een klacht in dienen** bij de klachtencommissie, die deel uitmaakt van de toezichtcommissie van de gevangenis.³⁴ In deze toezichtcommissies zitten echter vrijwilligers. Bovendien zijn hun taken - bemiddeling, toezicht en behandeling van klachten - niet echt compatibel.

28 In het kader van de geplande hervormingen van het interneringssysteem zijn er plannen om in de toekomst extra forensische psychiatrische centra in Vlaanderen, Wallonië en Brussel te bouwen. Bovendien voorziet het Masterplan internering in de oprichting van een centrale eenheid voor langdurige opvang met 120 plaatsen in Aalst. In deze eenheid zullen geïnterneerden met een risicovol profiel op het gebied van veiligheid worden opgevangen die niet in de forensische psychiatrische centra terecht kunnen. Deze 'long stay'-afdelingen doen denken aan effectieve levenslange hechtenis, wat in een rechtsstaat uitermate zorgwekkend is. Zie in dit verband het Observatoire International des prisons, 'Pour le droit à la dignité des personnes détenues', *Notice 2016*, 17 januari 2017, p. 211, beschikbaar op <http://oipbelgique.be/fr/wp-content/uploads/2017/01/Notice-2016.pdf>. Zie ook de parlementaire vraag van Sonja Becq aan de minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid van 2 juni 2017, beschikbaar op <http://www.dekamer.be/kvvcr/showpage.cfm?section=qrv&language=nl&cfm=qrvaxml.cfm?legislat=54&dossierID=54-B125-867-1654-2016201716681.xml>.

29 Zie hierover het verslag van de Vlaamse Zorginspectie: 'Gestandaardiseerde bevraging FPC Gent en opvolgingsaudit', 20 januari 2017.

30 De krant 'De Morgen' publiceerde op 21 september 2016 (p. 10) enkele zorgwekkende getuigenissen over de gevolgen van het personeelstekort in de forensische psychiatrische centra.

31 Tussen de opening en 13 december 2017 hebben slechts 34 patiënten het FPC van Gent verlaten. Voor 118 patiënten werden een aanvraag ingediend om hen in externe zorginstellingen te laten opnemen. Voor 83 patiënten werd dit intussen geweigerd en voor de 35 andere werd nog geen antwoord ontvangen. Zie hierover de parlementaire vraag van 13 december 2017 van mevrouw Goedele Uyttersprot aan de minister van Justitie over de 'uitstroom van geïnterneerden' (nr. 22506), beschikbaar op [http://www.dekamer.be/doc/CCRI/pdf/54/ic780.pdf#search="22506"](http://www.dekamer.be/doc/CCRI/pdf/54/ic780.pdf#search=), p. 34.

32 Mistiaen P. et al., KCE Reports 293 A, 'Gezondheidszorg in Belgische gevangenissen: huidige situatie en toekomstige scenario's', 2017

33 Wet van 25 december 2016 tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenissen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *BS*, 30 december 2016, p. 91963

34 Om hun onafhankelijkheid te waarborgen, worden de leden van de Centrale toezichtsraad voor het gevangeniswezen door het parlement benoemd.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 14)

- Welke stappen onderneemt de overheid om de overblijvende geïnterneerden in de gevangenis de gepaste zorg te bieden en binnen welke termijn?
- Is het aantal interneringsmaatregelen sinds de inwerkingtreding van de wet van 2014 daadwerkelijk gedaald ten opzichte van de vroegere wetgeving?
- Welke maatregelen nemen de overheden om geïnterneerden zonder papieren die geen gevaar meer vormen voor de maatschappij en een stabiele gezondheidstoestand vertonen, een uitweg te bieden?
- Wat doen de overheden om geïnterneerden een uitweg uit de forensische psychiatrische centra te bieden?
- Hoe en wanneer plant België de overdracht van de bevoegdheden over gezondheidszorg in de gevangnissen aan de FOD Volksgezondheid over te dragen?

Vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik (art. 16)

Slotopmerkingen, § 30-31

In psychiatrische instellingen, in instellingen voor personen met een handicap en in het buitengewoon onderwijs worden soms nog **fixatie- of afzonderingsmaatregelen** toegepast. Als straf, door personeelsgebrek of omdat het ontbreekt aan aangepaste opvang.

Overheden bieden in de context van **mensenhandel** ook geen enkele specifieke bescherming voor de bijzonder kwetsbare doelgroep van personen met een handicap. Deze personen worden integendeel geconfronteerd met administratieve en procedurele problemen die hen de toegang tot andere grondrechten ontnemen (huisvesting, gezondheidszorg enz.). De opvanghuizen voor slachtoffers van mensenhandel zijn niet toegankelijk voor personen met beperkte mobiliteit. Het personeel mag ook geen medische handelingen verrichten of zorgen verstrekken.

Personen die een procedure hebben opgestart om een verblijfsvergunning aan te vragen, moeten minimum drie maanden wachten voor ze zich bij een ziekenfonds kunnen inschrijven en van toegang tot gezondheidszorg kunnen genieten. Ook de erkenning van een handicap, die toegang tot een aantal rechten geeft, verloopt moeizaam. De vereiste diagnose wordt uiterst moeilijk gemaakt door struikelblokken gelinkt aan de taal³⁵, het isolement, het beleefde trauma, culturele verschillen, een lage scholingsgraad en het ontbreken van redelijke aanpassingen in de hele procedure om een handicap te laten erkennen.

³⁵ Er is geen geld om de tussenkomst van tolken te financieren.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 16)

- Welke acties nemen overheden om onrechtmatige fixatie- of afzonderingsmaatregelen in de psychiatrie, in instellingen en in het buitengewoon onderwijs te vermijden?
- Welke maatregelen nemen de overheden in de strijd tegen de mensenhandel van personen met een handicap?
- Welke maatregelen nemen de overheden om rekening te houden met de handicap van mensen zonder papieren?

Vrijheid van verplaatsing en nationaliteit (art. 18)

Ondanks de bezwaren van de Raad van State³⁶, geldt sinds 1 juni 2018 een nieuwe **verblijfsduurvoorwaarde voor de inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT)** aan personen met een handicap.³⁷ De aanvrager moet nu gedurende ten minste tien jaar, waarvan ten minste vijf jaar ononderbroken, een werkelijk verblijf in België hebben gehad.³⁸ Dit kan tot indirecte discriminatie leiden van migranten met een handicap. Zelfs als de nieuwe voorwaarde zowel op Belgen als op niet-Belgen van toepassing is, ze is nadelig voor al wie gebruikt maakt van zijn recht van vrij verkeer.³⁹

Suggesties voor de vragenlijst (art. 18)

- Is de overheid van plan om deze nieuwe voorwaarde voor de IVT aan personen met een handicap, gelinkt aan de duur van het verblijf in België, af te schaffen?

Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij (art. 19)

Slotopmerkingen, § 32-33

In België is er nog steeds **geen actieplan, met duidelijke termijnen, voor deïstitutionalisering**. De draagwijdte van artikel 19 en General Comment No. 5 wordt publiekelijk in vraag gesteld, ook door politici, bevoegde overheidsagentschappen en belangrijke actoren uit de sector van de handicap.

Vlaanderen

In Vlaanderen werd in 2010 een beleid ontwikkeld om artikel 19 te implementeren door middel van persoonsvolgende financiering en vraaggestuurde zorg. Ondanks de politieke wil om in te zetten op deïstitutionalisering is de uitvoering ervan gestagneerd. Vandaag zijn de **wachlijsten voor persoonsvolgende financiering** niet weggewerkt.⁴⁰ Zelfs voor de meest dringende gevallen loopt de wachttijd op tot drie jaar.⁴¹

³⁶ De Raad van State oordeelde dat deze regeling moet beschouwd worden als "een maatregel die een aanzienlijke achteruitgang van het beschermingsniveau tot gevolg heeft." Raad van State, Afdeling Wetgeving, advies 62.368/1/2/3/4 van 1 december 2017 overeen voorontwerp van wet betreffende de economische relance en de versterking van de sociale cohesie, 58.

³⁷ De inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) wordt toegekend aan de persoon met een handicap die door zijn lichamelijke of psychische toestand op de arbeidsmarkt maar 1/3 of minder kan verdienen van het loon van een gezond persoon. Zie <https://www.socialsecurity.be/citizen/fr/handicap-invalidite/interventions-et-allocations/allocation-de-remplacement-de-revenus>

³⁸ Artikel 23 van de wet van 26 maart 2018 betreffende de versterking van de economische groei en de sociale cohesie, B.S. 30 maart 2018, 31620.

³⁹ Nationale Hoge Raad Personen met een Handicap, Advies 2017/17.

⁴⁰ Er staan vandaag nog 14.524 meerderjarigen op de wachtlijst voor een persoonsvolgend budget (PVB). Voor meer informatie, zie Vlaams Parlement, Commissie Welzijn, 23 oktober 2018.

⁴¹ Vlaams Parlement, Commissie Welzijn, 23 oktober 2018.

Van januari tot juni 2018 kregen 14.725 personen met een handicap een **individueel zorgbudget**.⁴² Onderzoek toont aan dat ongeveer 40% hiervan het bedrag (300 euro/maand) **onvoldoende** tot zeer onvoldoende vindt.⁴³

Er wordt nog steeds een **groter budget geïnvesteerd in collectieve structuren** dan in het faciliteren van een zelfstandig leven.

Wallonië

De meeste **investeringen** gaan nog naar het **residentiële aanbod**⁴⁴ en bij behoeften denkt men meestal nog in termen van het aantal plaatsen waarin men moet voorzien. Zo heeft de Waalse regering in mei 2017 een budget van 50 miljoen euro vrijgemaakt om de bestaande verzorgingscentra te renoveren.⁴⁵

De **persoonlijke assistentiebudgetten volstaan niet** en voldoen niet aan de vraag. Het dienstenaanbod is niet divers genoeg. De meeste dagopvang- of verzorgingscentra werken nog op een institutionele manier. Personen met een handicap - ongeacht hoe zelfstandig ze zijn en waar ze wonen - hebben bijgevolg geen uitzicht op een zelfstandig leven en op het realiseren van een sociaal inclusief levensproject.

De Waalse regering heeft plannen om een **zorgverzekering (assurance autonomie)** in te voeren, die in haar huidige vorm echter niet toelaat om zelfstandig te leven en niet volstaat om de noden te lenigen: het aantal uren dienstverlening volstaat niet. Bovendien dekt ze enkel de thuiszorg en niet het levensproject.

Brussel

Ondanks het inclusiedecreet van 2014 van de Franse Gemeenschapscommissie⁴⁶ **gaat twee derde van de budgetten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar instellingen**. De inspectiediensten controleren deze instellingen vooral op basis van architecturale normen en normen voor personeelsomkadering, maar niet op basis van normen gelinkt aan het in acht nemen van de rechten van personen met een handicap. Er bestaan diensten die hulp bieden op sociaal en professioneel vlak, maar die kunnen amper rekenen op versterking. Zo neemt de wachtlijst voor personen met een grote zorgbehoefte niet af en worden er sinds 2015 zelfs almaar minder oplossingen gevonden. Er bestaan wel diensten die tijdelijk vervangende hulp (respijtzorg) bieden, maar die kunnen het aantal aanvragen niet aan.

Slechts 25 personen krijgen een **persoonlijk assistentiebudget** en die budgetten zijn de afgelopen jaren amper gestegen.

⁴² Vlaams Parlement, Commissie Welzijn, 23 oktober 2018.

⁴³ L. Op De Beeck et al., Evaluatieonderzoek naar de implementatie van het basisondersteuningsbudget, Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, juni 2018, https://www.vaph.be/sites/default/files/documents/evaluatieonderzoek-naar-de-implementatie-van-het-basisondersteuningsbudget/2018_07_rapport_11_ef12_vaph_bob.pdf

⁴⁴ De gespecialiseerde diensten in de opvang- en verzorgingssector zijn goed voor 71% van de uitgaven van de tak handicap van Aviq, ofwel 475.790.252,47 euro. Van de 349 erkende en gesubsidieerde diensten in de opvang- en verzorgingssector voor personen met een handicap (jongeren en volwassenen) waarborgen 251 diensten een residentiële aanbod voor 6558 personen. Zie het jaarverslag 2017 van Aviq (p. 153) dat u kunt raadplegen op

https://www.aviq.be/handicap/pdf/documentation/publications/revues_rapports/rapport_annuel/rapport_annuel_AVIQ_2017.pdf.

⁴⁵ Het 'Plan ERICH' (Ensemble Rénovons les Institutions pour Citoyens handicapés - Samen instellingen voor burgers met een handicap renoveren) heeft 40 centra ondersteund met hun renovatie- en bouwplannen (parlementaire vraag van 21 november 2018 van Marie-Françoise Nicaise aan minister Alda Gréoli, beschikbaar op https://www.parlement-wallonie.be/pwpages?p=interp-questions-voir&type=all&id_doc=89691.

⁴⁶ Decreet van 17 januari 2014 betreffende de inclusie van personen met een handicap, dat op 1 juli 2015 deels in werking is getreden.

Er zijn al jaren plannen voor een zorgverzekering, maar die hebben nog niet tot een wetsontwerp geleid.⁴⁷

Suggesties voor de vragenlijst (art. 19)

- Welke inspanningen leveren de verschillende overheden om het aanbod van en de budgetten voor de instellingen om te buigen in mogelijkheden naar meer inclusieve en autonome leefmogelijkheden?
- Op welke steun kunnen personen met een handicap en hun familie rekenen om plaatsing in een instelling te vermijden?
- Welke maatregelen worden genomen om oplossingen te vinden voor de volwassenen en jongeren die op een wachtlijst staan?

Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie (art. 21)

Dove personen en personen met een verstandelijke beperking krijgen moeilijk toegang tot informatie. Heel weinig informatie van de overheid is vertaald in gebarentaal en easy-to-read. Er is een groot tekort aan tolken gebarentaal. In Brussel en Wallonië is de financiering van de tolkenbemiddelingsdiensten problematisch.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 21)

- Welke maatregelen zullen de overheden nemen om hun informatie toegankelijk te maken voor gebruikers van gebarentaal en gebruikers die nood hebben aan easy-to-read?
- Welke maatregelen zullen worden genomen om het tekort aan tolken gebarentaal op te lossen en hoe zullen Brussel en Wallonië de tolkendiensten efficiënter financieren?

Onderwijs (art. 24)

Slotopmerkingen, § 36-37

In de verschillende gemeenschappen **ontbreekt een langetermijnstrategie** voor inclusief onderwijs, met een becijferd groeiplan en een plan van aanpak om het gewoon onderwijs beter te ondersteunen en het buitengewoon onderwijs af te bouwen. Integendeel, tot het niveau van de regering blijft men vasthouden aan de overtuiging dat men moet kunnen blijven kiezen voor het buitengewoon onderwijs. Dit wordt in de hand gewerkt, doordat men blijft vasthouden aan een **medische visie op handicap**, waarbij een diagnose leidt tot het opstellen van een verslag voor toegang tot het buitengewoon onderwijs.

Het zijn **vooral kinderen van hoger opgeleide ouders uit de middenklasse** die inclusief onderwijs volgen. Ouders moeten veel tijd (en geld) investeren in het uitbouwen van een inclusief onderwijstraject. Ze moeten blijven hameren op redelijke aanpassingen op school en staan vaak zelf in voor extra ondersteuning in de klas. Kinderen van ouders die niet vertrouwd zijn met het recht op

⁴⁷ Verschillende studies werden besteld om vast te stellen welke noden de zorgverzekering moest dekken, om een dienstenaanbod vast te leggen en om financieringsmogelijkheden in kaart te brengen. Tot op vandaag is men er echter nog niet in geslaagd om op basis van deze studies de grote lijnen voor het toekomstige model van de Brusselse zorgverzekering vast te leggen.

inclusief onderwijs, kunnen niet altijd rekenen op iemand die bewaakt dat de school op een gepaste manier aan hun onderwijsnoden tegemoet komt.

Het is niet duidelijk hoe **toekomstige leerkrachten** worden voorbereid op inclusief onderwijs en welke plaats Universal Design for Learning krijgt in de opleidingen. Daardoor hebben ze moeite om leerlingen met ondersteuningsnoden te verdragen, hun lesmethodes aan te passen en individuele aanpassingen te doen.

Er is tot slot ook geen plan om de **toegankelijkheid** in de ruime zin van het woord te verbeteren. Scholen worden gebouwd of gerenoveerd zonder oog voor hun toegankelijkheid.

Vlaanderen

In Vlaanderen geldt enkel een voorwaardelijk **inschrijvingsrecht** voor leerlingen met een handicap in het reguliere onderwijs. Als de school oordeelt dat de nodige maatregelen disproportioneel zijn, wordt de inschrijving ontbonden.⁴⁸ In 2017 stelde het Europees Comité voor Sociale Rechten vast dat Vlaanderen de toegang weigert tot gewoon onderwijs voor kinderen met een handicap, vooral kinderen met een verstandelijke beperking.⁴⁹

Het **aantal leerlingen** in het buitengewoon onderwijs ligt nog steeds ver boven het Europese gemiddelde van 1,54%. In het schooljaar 2016-2017 bedroeg het percentage leerlingen in het buitengewoon lager onderwijs nog 5,4% en in het buitengewoon secundair onderwijs 3,9%.⁵⁰

In Vlaanderen gebeuren nog steeds grote **investeringen in infrastructuur voor buitengewoon onderwijs**. Zo kwamen er de laatste drie schooljaren 14 nieuwe vestigingsplaatsen voor buitengewoon onderwijs bij en werd in 145 campussen voor het eerst type 9-onderwijs ingericht voor kinderen met ASS zonder verstandelijke beperking.⁵¹ Dat staat in schril contrast tot het gebrek aan ondersteuning dat ervaren wordt in de scholen voor gewoon onderwijs.

De budgettering van de **ondersteuning** voor leerlingen met een handicap in het gewoon onderwijs blijft gekoppeld aan de daling van leerlingenaantallen in het buitengewoon onderwijs. Hierdoor hinkt het budget steeds achter op de realiteit. Leerkrachten en scholen krijgen zo niet altijd de ondersteuning waar ze nood aan hebben. Voor veel leerlingen met een handicap in het gewoon onderwijs worden niet dezelfde middelen vrijgemaakt als in het buitengewoon onderwijs. Dit stuurt de ouders in hun keuze voor gewoon of buitengewoon onderwijs. Het leidt tot een vicieuze cirkel die maar moeilijk doorbroken wordt.

Elk jaar krijgen een 500-tal kinderen **vrijstelling van leerplicht** omdat ze 'in de onmogelijkheid verkeren om onderwijs te volgen'.⁵² In de meeste dossiers gaat het om kinderen met ernstig meervoudige beperkingen. Ook kinderen met ernstige gedrags- en emotionele problemen krijgen soms een vrijstelling van leerplicht.⁵³

⁴⁸ Art. 37undecies, § 2, Decreet Basisonderwijs; Art. 110/11, § 2, Codex Secundair Onderwijs.

⁴⁹ Europees Comité voor Sociale Rechten, uitspraak over ontvankelijkheid en gegrondheid, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) t. België*, klacht nr. 209/2014, 16 oktober 2017

⁵⁰ In het schooljaar 2016-2017 waren 24.645 leerlingen ingeschreven in het buitengewoon lager onderwijs, en 20.130 leerlingen ingeschreven in het buitengewoon secundair onderwijs. Jaarverslag AGODI 2017

⁵¹ Jaarverslag AGODI 2017

⁵² Rapport Commissie Criteria Vrijstelling Leerplicht, oktober 2015,

http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/rapporten/RapportCommissieCriteriaVrijstellingLeerplicht_151028.pdf

⁵³ De Vlaamse Onderwijsraad pleitte in 2006 al voor het afschaffen van de vrijstelling van leerplicht en voor het recht op onderwijs voor alle kinderen en jongeren met ernstige meervoudige beperkingen (Vlaamse Onderwijsraad, 22 juni 2006, Visietekst, Onderwijs en opvang voor kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen: www.vlor.be/sites/www.vlor.be/files/tekst_visietekst.pdf.) De

Franse Gemeenschap⁵⁴

Het aantal leerlingen met een handicap dat school loopt in het **buitengewoon onderwijs** en het aandeel vertegenwoordigd door dat buitengewoon onderwijs, zijn de afgelopen tien jaar voortdurend gestegen.⁵⁵

Het percentage **integraties** in het gewoon onderwijs neemt geleidelijk toe, maar blijft laag: in 2014 maakten 2121 leerlingen gebruik van integratiemaatregelen; in 2018 waren dat er 4702.⁵⁶

De beoogde onderwijshervorming in het 'Pact voor excellentieonderwijs' wil af van de versnippering in het buitengewoon onderwijs en wil zich opnieuw focussen op leerlingen die er echt thuishoren. Het is de bedoeling om tegen 2030 terug te keren naar het percentage leerlingen dat in 2004 in het buitengewoon onderwijs school liep. Het gaat dus niet om een engagement voor een inclusief onderwijssysteem.⁵⁷

Er zijn wettelijke maatregelen genomen om het doorvoeren van **redelijke aanpassingen** op alle niveaus van het onderwijs te omkaderen. Het blijft echter moeilijk om redelijke aanpassingen door te voeren wegens de vooroordelen die in sommige scholen nog vaak overheersen bij gebrek aan **opleiding voor de leraren**, door een tekort aan extra financiële **middelen en personeel** of omdat het onmogelijk blijkt om het **curriculum** aan te passen.

Commissie Criteria Vrijstelling Leerplicht herhaalt die eis in haar rapport van 2015. De Vlaamse onderwijsminister vroeg Unia in dit kader om een advies (Aanbeveling 151 van 18 oktober 2016, Opheffing van het systeem van vrijstelling van leerplicht:

https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/20160909_AAR_151_vrijstelling_van_leerplicht.pdf)

en beloofde deze problematiek mee te nemen in haar beleid, maar vooralsnog blijft de mogelijkheid van vrijstelling bestaan.

⁵⁴ Met betrekking tot de inachtneming van artikel 24 van het VRPH door de Franse Gemeenschap verwijzen we naar de opmerkingen van Unia aan het Europees Comité voor Sociale Rechten in het kader van de collectieve klacht nr. 141/2017, FIDH en Inclusion Europe t. België, 15 november 2017, beschikbaar op https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/R%C3%A9clamation_collective_141_2017-Observations_Unia_-15_11_2017.pdf.

⁵⁵ Fédération Wallonie-Bruxelles, Les indicateurs de l'enseignement 2017, 12ème édition, juli 2018,

<http://www.enseignement.be/index.php?page=0&navi=2264>. Tussen 2006 en 2016 is het aantal leerlingen in het gespecialiseerd onderwijs gestegen met 28% in het kleuteronderwijs, met 13% in het lager onderwijs en met 20% in het secundair onderwijs. Het aandeel vertegenwoordigd door het gespecialiseerd onderwijs is gestegen van 4,9% naar 5,2% voor het lager, van 4% naar 4,7% voor het secundair en van 0,6% naar 0,7% voor het kleuter.

⁵⁶ Fédération Wallonie-Bruxelles, Les Indicateurs de l'enseignement 2018, 13ème édition, januari 2019, <http://www.enseignement.be/index.php?page=28126&navi=4551>.

⁵⁷ Pacte pour un enseignement d'excellence, Avis n° 3 du Groupe central, 7 maart 2017, p. 240 en 250.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 24)

- In welke concrete maatregelen voorzien de bevoegde overheden om van twee parallelle onderwijssystemen over te stappen naar één inclusief onderwijsstelsel en binnen welk tijdsplan zal dit gebeuren?
- Wanneer zullen de overheden een coherent inclusief onderwijsbeleid op korte en lange termijn uitwerken en toepassen met garanties voor voldoende en continue ondersteuning voor leerlingen, leerkrachten en scholen?
- Welke maatregelen nemen overheden om leraren beter op te leiden en voor te bereiden op inclusief onderwijs?
- Op welke manier zullen de overheden het inschrijvingsrecht garanderen voor leerlingen die een individueel aangepast curriculum volgen en hoe zullen ze garanderen dat deze leerlingen een geldig getuigschrift krijgen?
- Hoe zullen de overheden garanderen dat leerlingen met een handicap op dezelfde ondersteuning kunnen rekenen in het gewoon onderwijs als in het buitengewoon onderwijs?
- Welke maatregelen zullen de overheden nemen om de mogelijkheid van vrijstelling van leerplicht te schrappen en ook voor deze kinderen het recht op onderwijs te garanderen?

Gezondheid (art. 25)

De toegang tot kwaliteitsvolle gezondheidszorg is geen evidentie voor personen met een handicap omdat de medische voorzieningen en apparatuur niet toegankelijk zijn. Het personeel in de sector van de gezondheidszorg is onvoldoende opgeleid om rekening te houden met de behoeften van personen met een handicap en met hun recht op redelijke aanpassingen. Bij gebrek aan toegankelijke informatie en aangepaste hulpmiddelen kunnen sommige personen met een handicap⁵⁸ niet vrij en geïnformeerd hun toestemming geven.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 25)

- Welke maatregelen worden genomen om zorginstellingen en -diensten (ook ambulante) beter toegankelijk te maken voor personen met een handicap?
- Welke maatregelen worden genomen om zorgverleners op te leiden om rekening te houden met de behoeften van personen met een handicap?

Werk en werkgelegenheid (art. 27)

Slotopmerkingen, § 38-39

De tewerkstellingsgraad van personen met een handicap blijft erg laag en ligt ver onder het Europees gemiddelde. Slechts 23% van de Belgen met een handicap tussen 15-64 jaar heeft werk. 74% van hen is niet actief op de arbeidsmarkt. In dezelfde leeftijdscategorie heeft 63% van de Belgen zonder een handicap werk. Er is dus een heel grote kloof tussen de tewerkstelling van Belgen zonder en met een

⁵⁸ We denken hier onder andere aan personen met een verstandelijke beperking en aan slechthorende of dove personen.

handicap.⁵⁹ Vooral laaggeschoolden en vrouwen met een handicap hebben een lage werkzaamheidsgraad.

De overheidsdiensten slagen er nog altijd niet in om hun eigen - nochtans lage (tussen 2 en 5%) - **quota of streefdoelen** te halen voor tewerkstelling van personen met een handicap. Ze komen ook geregeld hun verplichting niet na om redelijke aanpassingen door te voeren, meer bepaald voor de re-integratie van langdurige zieke medewerkers.⁶⁰

Het **re-integratiebeleid** voor langdurig zieken dat in 2017 werd ingevoerd, leidt in 68% van de gevallen tot ontslag wegens medische overmacht.⁶¹ In de re-integratiewetgeving wordt te weinig de link gelegd tussen langdurige ziekte, handicap en het recht op redelijke aanpassingen. Er is ook te weinig ruimte voor overleg met de betrokken werknemer.

Er gaan te weinig middelen naar het zoeken en houden van **werk in het gewone arbeidscircuit**. Overheidssteun gaat vooral naar tewerkstelling in beschutte werkplaatsen/maatwerkbedrijven. In 2018 heeft Unia echter meer meldingen ontvangen van personen met een handicap die bij zulke bedrijven werken. Zij klagen onder andere over het weigeren van redelijke aanpassingen, over het verschil in behandeling tussen personeelsleden met en zonder een handicap en over tal van problemen met welzijn op het werk.⁶²

Personen met een handicap kunnen vaak ook geen gewone **beroepsopleidingen** volgen. Er zijn wel plannen om dit te veranderen, maar de toepassing ervan verloopt erg traag. De begeleiding en voorbereiding van de opleiders is niet gewaarborgd. Wat dit aspect betreft, is vooral de situatie van dove personen in Franstalige België bijzonder zorgwekkend, want er zijn immers amper beroepsopleidingen in gebarentaal.

Personen met een handicap ondervinden nog steeds te veel drempels om een **zelfstandige activiteit** in hoofd- of bijberoep te starten.⁶³

⁵⁹ Arbeidskrachtenenquête 2017. Meer informatie vindt u op <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/23-van-personen-met-een-handicap-heeft-werk>.

⁶⁰ Unia verwijst hiervoor naar haar aanbevelingen over de negatieve effecten van sommige besparingsmaatregelen bij de Vlaamse overheid op de tewerkstelling en het jobbehoud van personeelsleden met een handicap (https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/AANBEVELING_PERSONEN_MET_EEN_HANDICAP_BUITEN_DE_BESPARINGSMAATREGELEN_HOUDEN_BIJ_DE_VLAAMSE_OVERHEID.pdf) en het recht op redelijke aanpassingen voor ambtenaren met een handicap (https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/DEF_AANBEVELING_redelijke_aanpassingen_voor_ziektepensioen_vastbenoemde_ambtenaren_november_2017.pdf).

⁶¹ <http://www.cnt-nar.be/ADVIES/advies-2099.pdf> (p. 11)

⁶² Het welzijn op het werk van werknemers met een handicap is slechter dan dat van werknemers zonder een handicap. Slechts twee op de tien Vlaamse werknemers met een zware arbeidshandicap hebben werkbaar werk. Dat blijkt uit het [Rapport Arbeidshandicap en werkbaar werk](#) van de Stichting Innovatie en Arbeid.

⁶³ De grootste drempels zijn financieel kapitaal en sociale zekerheid, gevolgd door een gebrek aan ondernemerschapcompetenties, steun van professionals en zekerheid en stabiliteit. Dat blijkt uit het Rapport [Ondernemen met een arbeidshandicap in Vlaanderen](#) van de Stichting Innovatie en Arbeid.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 27)

- Welke gecoördineerde maatregelen worden op interfederaal niveau genomen om de werkgelegenheidsgraad van personen met een handicap in de publieke en de private sector te verhogen?
- Welke maatregelen nemen de overheden om het recht op redelijke aanpassingen te waarborgen tijdens de re-integratie van langdurig zieke werknemers?
- Welke begrotingsmiddelen zijn toegewezen aan de tewerkstelling van personen met een handicap in de sector van de maatwerkbedrijven en welke aan het zoeken en behouden van werk in het gewone arbeidscircuit?
- Welke (begrotings)maatregelen werden genomen om personen met een handicap daadwerkelijk toegang te bieden tot beroepsopleidings- en bijscholingsdiensten die voor de algemene bevolking beschikbaar zijn?
- Welke maatregelen nemen de overheden om personen met een handicap in staat te stellen een zelfstandige beroepsactiviteit te starten?

Behoorlijke levensstandaard en sociale bescherming (art. 28)

Uit de enquête over inkomens en levensomstandigheden (SILC) van 2017 blijkt dat 22% van de personen die vinden dat ze sterk beperkt zijn door een handicap, **risico op armoede** lopen. Eén persoon op de tien heeft te lijden onder ernstige materiële ontbering.⁶⁴

Het risico op armoede ligt 12% hoger bij personen met een handicap dan bij personen zonder een handicap.

De **inkomensvervangende tegemoetkomingen**, die aan personen met een handicap worden toegekend, liggen onder de armoedegrens (75%).⁶⁵ Bovendien 'vergat' de regering deze in 2016 te indexeren (+ 2%). Ondanks de correctie achteraf, hebben personen met een handicap zes maanden indexatie verloren.⁶⁶

Wat de voorbije jaren opviel, was de gebrekkige werking van de Directie-generaal Personen met een handicap, die de tegemoetkomingen en andere sociale voordelen toekent. Hun ontoereikend en falend computersysteem (en de voortdurende afbouw van het personeelsbestand) hebben tot een **dramatische achterstand** bij de afhandeling van de aanvragen geleid. Ook vandaag nog blijft die achterstand groot (de afhandeling van heel wat dossiers heeft één tot twee jaar vertraging) en het blijft moeilijk om contact met de overheidsdienst op te nemen. De federale Ombudsman ontving in 2017 maar liefst 580 klachten (een stijging met 150%) over deze situatie. De Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap stelt deze problemen al jaren aan de kaak.

⁶⁴ <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/23-van-personen-met-een-handicap-heeft-werk>

⁶⁵ Uit het Handilab-onderzoek van KUL/LUCAS in 2012 bleek dat het bedrag van de tegemoetkomingen personen met een handicap geen bescherming tegen armoede bood. De vorige regering had plannen om het tegemoetkomingsstelsel te hervormen, maar die hervorming kwam er niet.

⁶⁶ De sociale uitkeringen worden automatisch met 2% verhoogd telkens de gezondheidsindex een bepaald niveau (de 'spilindex') overschrijft. De automatische koppeling van de sociale uitkeringen aan de evolutie van de index der consumptieprijzen heeft als doel te vermijden dat de koopkracht al te sterk zou worden uitgehold door de inflatie. In 2017 werd de inkomensvervangende tegemoetkoming echter niet gelijktijdig met de andere sociale uitkeringen verhoogd. Slechts na aandringen van de verenigingen van personen met een handicap werd de fout gecorrigeerd. (<https://www.socialsecurity.be/citizen/nl/archief/nieuw/personen-met-handicap-inkomensvervangende-tegemoetkoming-stijgt-2-9>)

Door deze situatie en door het totaal onflexibele systeem van tegemoetkomingen voor personen met een handicap, neemt het aantal **werkloosheidsvallen** toe (onzekerheid over het snel opnieuw toegang hebben tot een inkomen bij een probleem met tewerkstelling).

Suggesties voor de vragenlijst (art. 28)

- Zijn de overheden voorstander van het plan om het systeem van tegemoetkomingen te hervormen om een voldoende hoog inkomen te waarborgen voor personen met een handicap en zo de werkloosheidsvallen te omzeilen?
- Welke maatregelen worden genomen om een snelle afhandeling te garanderen van de aanvragen voor een tegemoetkoming door personen met een handicap?

Participatie in het politieke en openbare leven (art. 29)

Overeenkomstig de nieuwe wet inzake onbekwaamheid hebben vrederechters nog altijd de mogelijkheid om een **persoon onbekwaam te verklaren om zijn politieke rechten uit te oefenen** en die persoon dus zijn of haar stemrecht te ontnemen.

Tijdens de laatste verkiezingen hebben verschillende personen die door de hervorming opnieuw mochten stemmen, door een **administratieve fout** echter geen kiesbrief ontvangen zodat ze niet konden stemmen.

Uit een onderzoek dat Unia momenteel verricht, blijkt tot slot dat **personen met een verstandelijke en/of psychische beperking** niet of nauwelijks de kans krijgen om te gaan stemmen.⁶⁷

Suggesties voor de vragenlijst (art. 29)

- Wat doet de Belgische overheid om een einde te maken aan de mogelijkheid een persoon zijn of haar stemrecht te ontnemen door die persoon onbekwaam te verklaren om te stemmen?
- Welke middelen stellen de overheden ter beschikking van personen met een handicap om hen aan te zetten en voor te bereiden om hun stem uit te brengen?

Statistieken en het verzamelen van gegevens (art. 31)

Slotopmerkingen, § 42-45

Er blijft een ernstig **gebrek** aan recente en publiekelijk beschikbare cijfers over het aantal personen met een handicap en hun situatie in België. Door een gefragmenteerde beschikbaarheid van gegevens is het moeilijk om tendensen op te volgen en gericht in te grijpen in het beleid.

⁶⁷ Zo worden onder andere de complexiteit van het politieke systeem, het gebrek aan informatie over electorale kwesties, het ontbreken van hulpmiddelen om personen met een handicap op de verkiezingen voor te bereiden, het niet beschikbaar zijn van programma's in een toegankelijk formaat en het tekort aan personeel op de dag van de verkiezingen als struikelblokken ervaren. Zorgverleners stellen ook vast dat medische attesten worden misbruikt.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 31)

- Op welke manier wordt gewerkt aan het beter verzamelen en verspreiden van gegevens over de participatie van personen met een handicap?

Nationale tenuitvoerlegging en toezicht (art. 33)

Slotopmerkingen , § 49

Unia is in 2013 een interfederaal instelling geworden, los van Myria (het federaal Migratiecentrum). Na een nieuwe accrediteringsaanvraag bij GANRHI, heeft Unia een B-status gekregen. Die status heeft niets te maken met een gebrek aan onafhankelijkheid, maar met het beperkte mandaat van Unia (mandaat prioritair gericht op discriminatie en de rechten van personen met een handicap).⁶⁸ De Principes van Parijs zijn opgenomen in het samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid en de gemeenschappen en de gewesten tot oprichting van Unia.

Sinds 1999 werden in meerdere regeerakkoorden plannen gemaakt om een **Nationale Mensenrechteninstelling** (NMRI) op te richten. Ook de laatste regering deed dit, maar uiteindelijk werden die plannen niet gerealiseerd.⁶⁹

Unia kreeg gedurende deze legislatuur overigens af te rekenen met **voortdurende aanvallen** (vooral in 2017) van verschillende ministers om onze instelling publiekelijk in diskrediet te brengen.

Suggesties voor de vragenlijst (art. 33)

- Waarom is de Belgische overheid haar belofte niet nagekomen om een Nationale Mensenrechteninstelling op te richten? Hoe willen de overheden dit aanpakken?

Contactpersoon voor deze bijdrage

Unia - Interfederaal Gelijkekansencentrum

Koningsstraat 138
1000 Brussel

Véronique Ghesquière
Hoofd van de dienst Handicap/VN-Verdrag
+32(0)2 212 31 46
veronique.ghesquiere@unia.be

Marijke De Pauw
Dienst Handicap/VN-Verdrag
+32(0)2 212 30 27
marijke.depauw@unia.be

⁶⁸ <https://www.unia.be/nl/artikels/unia-internationaal-erkend-als-nationaal-mensenrechteninstituut>

⁶⁹ De staatssecretaris herhaalde onlangs nog in haar algemene beleidsnota (oktober 2017, p. 26) haar intentie dat ze "de nodige initiatieven wil nemen om deze legislatuur te realiseren wat tot nu duidelijk nog niet is gelukt." In overleg met de minister van Justitie wilde ze "dit jaar nog" een kadernota aan de Ministerraad voorleggen.